

sahası teşkil etmektedir. Her dört tarafta da sahayı iyice dolduran ve ancak ehemmiyetsiz teferruatta birbirinden ayrırlan ısağa dönmüş birer erkek figürü yasırlı olarak hak edilmiş bulwıma!ktadır. Fiğürün kısımları şunlardır: yüzü tamamen açık bırakılan bir başlık, sağ kolu açık olan uzun bir manto, öççeli yüksek çizmeler ve hafifçe indirilmiş olan sağ kolun ucundaki elde çarpık olarak yukarıya doğru tutulan ibir demet çalı (üç çal parçası tefriiik idilebiliniyor). Kalkık olan sol elin açık parmakları üzerinde yuvarlak dipli, yassı bir kap durmaktadır. İki bacak ve ayak arka arkaya resmedilmiş olduğu gibi, fiğür büyük gözleri, kalın burnu ve sivri sakalı ile tam manasiyle profil olarak görülmektedir. Dört relief arasındaki fark - dördünün de aynı şekilde muhafaza olunmadıkları bir tarafa bırakılırsa - ehemmiyetsizdir. B ve C'de mantonun alt kıvrımı A ve D'dekinden daha yüksektir. C ve D'de ayaklar hafifçe üstüsteğe ilmekte, esasta aynı şekilde düzenlenmiş olan kıvrımlarda ufak itefek farklar görülmektedir.

Sunağın dört cephesinde de erkek figürünün aynı hareketi yaparken ve aynı eşyaları taşıırken resmedilmek istenildiğine şüphe yoktur. Reliefteki kıyafet ve çalı demedi bu hareketin tefsirini sınırlandırıp kolaylaştırmaktadır. Fiğür, ateş kültüründe rolü olan bir rabbe "Veya ibir M ag'ı temsil etmeye gerektir. Avie,sta'ıda 'tarif edilmiş olan kilit şekillerine göre (6), rahipler *barsman* denilen kutsal dallardan ibir demet tutarak, dualar ve şarkılar okuyarak ibadete iştirak ederler. Kültür kendisi de sum,ıgın üzerinde temiz tutulmuş oğunların cayır cayır yanmasıdır. Odunun safüyetini bozmamak için insan nefesinin bile değmemesi lazımdır. Bu sebepten atese yaklaşan rahiplerin ağız-

ları *paitidama* denilen bir bezle örtüldür. Bahsi geçen relieflerde gerçi .-ğız ötülmüş ide i'lidir, fakat bunlar sunağın ateş kültürüne ait olduğuna dair belli deliller taşımaktadır.

Yazısız olan bu anıtın tarihlendirilmesi için, dış şekli "Ve reHieneri çıkış noktası olarak almak, gerektir. Akamenid masa sunakları ile benzerlik mevcut olmakla beraber, teferruatta görülmemektedir. Nakşırüstem ve Persepolis'te bulunan ve Gizqapan mezarının kapısı üstünde görülen relief sunakların üç kademeli ibirer kaidesi ve üç kademeli plakları vardır. Bunlar yukarıya doğru hafifçe incelen dört köşe gövdeleri örterek iyice yükseltmektedir. Bundan başka Persepolis ve Nakşırüstem'deki sunakların cephelelerinde - muhafaza derecesine göre, görülfon - kaidemeleri birer kapı mesmeidilmiştir. Halibuki bathis mevzuu olan sunaktın aralarında sadece alçak basamaklar bulunan ve umumiyetle az yükselen ikişer kaideler ve ikişer plak görülmektedir. Ayrıca yan cepheler relief taşımaktadır ki, buna ateş sunaklarında hic raslanmaz. Kımlatılması mümkün olan sunağın sağlam bir temel üzerine dikilmiş olarak, kaidelerle birlikte basamaklı bir anıt teşkil etmiş olması düşünülebilir. Bütününün alçak oluşu da bu ihtimali desteklemektedir (7). Bununla beraber, Kappadokya sunağının üst kısmının iki plaktan ibaret oluşu da yine bir fark teşkil etmez. Çünkü bu teferruat üzerine daima tatbik olunan sıkı kaidelerin mevcut olup olmadığını kestirmek imkansızdır.

İr:im ve Kürdistanda bulunmuş olan İbu neviden anıtar gerçeli İbu kaidelerin mevcudiyetine delildir. Mesela, PersepoHs'te yalnız ateş sunakları üç kademeli olmakla kalmıyor, hatfa Büyük

(G) A. Chri.sitenisten, Dde İ'anier (Hami-buch der Altertu.ms wis3ensc:haft III) 1. München 1933) 157 vd.

(7) Resimlerdeki rtuasvürlere ,i:ti:nad -edwliirse, Aka,menid ateş sına arı aşığı yuikan yarıım ad amı boyundia idi.

Kralın ibadet yapan heykeli de üç basamaklı bir kaide üzerinde (8) duruyor. Burada üç sayısına riayetin umumi bir kaide olduğu intibayı uyanmaktadır. Fakat İssakawand'da (Deh i No) bulunan iki sunağın -ireliiefi tam o yerde bir hayli bozulmuş ise de - üç basamaklı kaideleri olmadığı muhakkaktır. Fotoğraflarından anladığımız: göre, seyir - cı:m:in sağına 'düşen ıtarafa, azaani iki basamak vardır (9). Galling de çizdiği eskiside iki 'basamak, halbuki Herzfeld ancak bir basamak göstermektedirler (10). Fakat Kappadokya'da bulunan sunak eski İran ateş sunaklarına ait tektük ibilgilerimize kaide, gövde ve plak bakımından o derecede uymaktadır ki, mukayese unsurları arasında lba-

(8) Sarre a. 0.82 • 35.

(9) Sarre iHm-zfeM a. O. „Aıbb. 21; Hiltzing a.O. 33 Abb. 19.

(10) K. Gaul, 'Deir 'Alt:ır (Bedin 19,25) Tab. 15, 9; Herzfeld, 'Eianily HıLStory of İran 2-015 Fig. 316. „Sık sık sl.ikreler üzerinde tasvir olunan sunakların (F. D. J. Paruck, 'Sasanian Gofün [Bon: bay 1924], devam) çoğu zaman, iki basamaklı kaidede üzerindedir. Bu miyariyid'a üst ve alt plakta: basamak; l'ann „ıayMsı birbirini, ne u,y; maz. İmparaforluk devrinde kaçma Küçük Asya sl: k' eli, riinde üzere, rherinde „yakı l'ann sunu a,r bulunan sunaklara rasilamhr. F, allrat ancak bazıları Per: s iki]tü He miünisebetitte görünüp, „ateş „sun-ağı a,dını alaibiilir. Bunu aşığıldalki S'lnak•J ar için idıfı edebiqırız: Hierokafaarei (iB. C. Head, 'Catalogue of :the Greek Coins 'Of Lydi:a [London 1901] 103 No. 7; Peris Attemis 'l'>üstü He A'Veirs), HypaJ'pa'da (iHead •a. 0.109 No. 11, 113 'No. 31, 114 No. 37, 117 No. 49, 118 No. 55 ve Pl. XII 8; Imhoof-Blumer, Lyd,i: se:he Sı: adtmünzen Tab. IV. 10; Amaitis'in bir te: t-rastım tapınağında sunak), Zela'da (Wadd[ng-iton, RecueH generall de,s monnaies gırecques d'Asie Mineure I 1 [2. basım, Pari:s 1925] 159 No. 4 iBl. XVI 13. Wiro';h, Catafog, ue of Greek Coins, 'Pontnus, Paphlagon:ia, Bi-thyınd-a amd ıthe İKingıfom -Of Bosporus (London 1889) 41 No. 2 Pl. VII 10; ayımı şekiMe it:raısty.J -tapmak bil-hassa te, 13i: k oluna'bHen [Sit, ahon XI •8,4 ve XII 3,37] •Piers kü:ltiıne yarıamıktaydı. Stk:kıe-leud,eiki :ta,svii-r sunağın daha yakinen :anl,art l-ması [ç,ın yıe:te:r id,eı:ıceıde vazı:h dieğfıLdir. Zıe, a-dalk,i „sunak .ıbitı:ımal kd idör.t köşe gövdeH, tek bas'amailı kalııdı vıe idüz pl'ak,lı bir sunak.tır.

zı ufak farklar oluşu bunun bir ateş sunağı olmadığını ileri sürmeğe yetmez,

Relief de kanaat,imizi deste'klemektedir. Duruşun, kıyafetin, rahibe has eşyaların ve umumiyetle üslubun **Akamenidler devrinde gelişen formlara uydukları şüphe götürmez (11). Kıyafet Persepolis reliefleri için de kullanılan tabirle Med kıyafetidir. Kappadokya relieflerindeki kıyafet postakamenid olup, Seleukid devrİ İolıarık itarııMendi-ri-len İran anıtlarından bariz şekilde farklıdır (12). Muhtevaya -gelinece, bildiği-me göre, ibilinen barsman taşıyıcıları :::::rasında (13) hi-çbirinin sol eli başka bfr işle meşgul o'larak gös't, enillirmemekte, nasıl ki açık parmaklarla bir kabın taşınması için de Akamenid sanatında güvenerek zikredilebilecek başka bir misal yoktur (14). Buna mukalbil !bu jestin Baibil • Asur sanatında birçok örnekleri vardır. Belki iburada bir Asuri :esir bahis mevzuudur (15). İhtimal**

(11) Başlık ve manto: Berlindeki gümüş heykeli'k (Sarre a. 0.43; 'Survey IV Pl. 108 A).

(12) Debevoise a. O. 87 d.

(13) Ergıılı (Herzfeld, Anı Tor von ksien Ta'b. 14 :sağıda); OxUıS haz,ineısd,rıd;en aUmmış a:ıtı.n (ı0.M.Dalıbo,n, T,he 'Dreasure of the Oxıus [-second ,e,d tıı,om, Landon 19216] Tab. 14). Frattıdıara samyının r,eq,ief blokiJıarı, •Peı,sepo'lis/ıstakhr'da (Debevoı-se a. O. Tab III) bu blo' ların „ait o,ıduğu binaya "S-aray" demek,te, hail- 'bulki Erdımann 'bunları bir ateş tapınağı saymaktadır:Das iranische Feuerheiligtum 29 d).

(14) Bununla beraber, y,uık.a:r,da adı geçen gümüş heykel: dğın ie,l ve parımak (Not 11) durumu ve bdr lo-tüs Qıç, eğiı .ıtuıtuşu çok benzemektedir. İıra'q 1, 1934, 186 Fig. 2'<le çıl<!am de.sıeıııde Q:ızqapan •sunak Q-e:lııefin üzerinde:ki madalyonıblci kü,çüık figür küçük für kiabı ay.nı ş,eıkHde rtııt.makbıdır. Fakat E,dmoos a.O. 187',de 'sol •eı'ııde görülııen e,şyanm Mr 'kap o'lup olmad ğı trııpit eııdııılemez fū:c:rlıııdeııdır.

(15) Bı:ııkaç misal: H. Sehaıfoıı-W. And,ııae, Die Kun,ıt ,des ‚ALten Or'ı,ents (Berlin 1925) Tab. 500 (Assurmısırpa! III), 502 (dto), 504, 514 („Sa'ımana,ssıar III.), •529, 542/3 (A-sısıurbalı'ııı) v.s.

(15 a) Debevoise a.O. 105

kap .bir içki ,sunuşuna, belki ·de ,elde bir dal tutularak yapılan *haoma* kurbanına ya1'aım:a>Ma idi.

Bu yazıda mukayese unsuru olarak zikredilen anıtların bir kısmı İran tarihinin Akamenid devrine: meseNi, Nakşırü·stem, Persepolis, Deh i No; bir kıs- mı da ilk Seleukid devrine ai,ttir: Kel i Dand, Persepolis, İstakhr (relief bloka- ları) (15 a). Elimize geçmiş olan anıt parçaları o kadar - zdır ki, bu eski eser- lerin tamamını şöyle dursun, başlıca unsurlarını bile tanımaktan uzağız. Bu sbepten de tipik unsurları geçid olan- lardan tefrik edememekteyiz. Her yeni bulgu, mesela, ibahsi geçen sunak, bilgi- lerimizi zenginleştirmeğe ;arıya:bilece- ğine göre, önce kendii kendine değeren- dirilmelidir. Bunun i,çin de sunağın bu- lunduğu yer üzerinde incelemeler yap- mak ıgerektfr.

Kappadokya, Lydia, Pontos ve Kommagene ile birlikte Küçük Asya memleketleri ar,::ısında İranın te,sirine en açık olan bir yerd. Bu tesiri doğru- dan doğruya açığa vuran belgelerin he- men hepsi gerçi daha sonraki zamanlara aittir. Bir Pers adı taşıy,::ın Ariarathid soyu sadece Darius zamanından kalma bir kral hanedanı olduklarını iddia et- mekle ·kalmıyor, Mag'ı öldürmüş olan Yedi Perslerden birinden ve kr,::ılıçe Atossa'dan neşet ettiklerini ileri sürü- yorlardı (16). Ger,çi bu iddiialar kısmen sa:ray tarihçilerinin uydurduğu şeyler- dir, fakat ıHellenistik devirde Kappa- dokya h:medanlarının ne istikamete meyletiklerini açığa vurur. Kappadok- ya takviminde ay isimlerinin eski Pers isimlerinden gelme olduğu (17), **Mith-**

(16) DiodOW.3 XXXI 19. İlaveten J. Marquart Philoi'oguis 54, 1896, 489 v.d.'ıda (= Untersuchungen zur Geschichte von E<ran l).

(17) Bk. Ma,rqu:1.r,t, Untersuchungen il (=Ph:l'dlogu:13 Suppl. Bid. X Heft 1) 214 d. L. H. H. S. Nyhe,tg, Die Religionen des AJ,ten İmn (Leipzig 1938) 479.

ra'ya Kappadokya',d.!! tapanlar bulundu- ğu (18), Amaitis'in 2lela'da yani Pontos bölgesinde büyük bir tapınağı oldu- ğu (18 a) bilinmektedir. Eseriini Kappa- dokya'nın Roma eyaleti oluşundan (İ, s. 17) az ·önce yazan .Strabon 'Mag'ların ·idaresi altında bulunan ateş kültünü tafsilatlı bir şekilde tasvir etmekte- dir (19). Demek ki bu 'kült ilk impara- torluk ·devrine kadar (20) Kappadok- ya'da canlı, hatta ehemmiyetli bir kült olar.!.!k kalmıştır. Bu kült Zaratihus,tra dini mi, yoksa Benveniste'nin ispat et- mek istediği ,gibi (21) Ba'bilden mül- hem ve deĝişi·kliğe uğramış eslcıı İran dini miydi - ki öyle 'İse, bu dinin nis- peten eski bir zamanda Kappadokya'- ya geçmiş olduğu ileri sürülebilir - bu sual ancak ikinci derecede bir ehemmi- yeti h:ıizdir. Bizi bu mevzuda alaıkadar eden nokta bu İran kültürünün Kappa·

(18) Fr. Gwmont, Die Myıterie,n d'es Mi,thna (3. Aufl., Leipzig-lBerLin 1923) 27 not 1. Bütün Küçük Aısyıd'a o,J,duĝu glihi, Kappa- dokyada ıda Miithna ikül',üne ia'lit mntlarda,n pelk azı bHınmeooted,ır. Son zama.nlarda anevcu,t malze!meye ilaveler de olamamıştır (bk. Fr. Cumont; M·ıthn.a en A.sie Miıneure, An:antolhm Studi,es pıeserute<l to Wıj;J·i·aım Hiepbu,l'!! Buck- ler [Manche,steir 1939] 167 v. d.)

(18a) Bu mevzuda son eser:S.WHrnder, Feuerpries-ter in Kleli,al3ien unıd ha,n 86 v.d. (IA0ta Reg. Sooeitatıııs ıHumanıOO'UJm Utbera- rum Lundensı XıL, Lunıd 194·6). Wilk:andier'fa nazariye,,:ııne göre, ateş kü'lbü ib'ü';Üın İrana .ya- yılmış bir kiHit deĝ.il, Amahıta İkültüne İbiagh ola:rak II nCJi Artaxerxeı3 zamanından [ıbıba- ren .tu:tunmuş bir küı btü:r.

(19) Sbrabon XV 3, 15.

(20) A.H.M. Jones'un (The cHıııe,s of ıthe East,e,rn Roman Provmoeis 180) S.trabon'ılın 'Kap.pı:ı:ı:ıı.kıya ·lııa:kıkuıııdıallın imail'zeıııeswıı "soıııe ,thıırtı yıaa,ns ·eıarılıtızır", ,yan[,es,e,rınde a,nJ'.ıatı- şİndan bırkıa,c; yıl önce topfa,dıĝı iıııııdı:ıası ıka:bu l eııdı,ıae 'bı le doğ.rudııııı. Ateş itapma Meııı Küçük AıJy,ııda İ.s. 5 ıncı a nra ıkadar,ı tektük yerler- de muha:fıaza alınımuştır (ıb,k. Fir. Cumont, T·exites e.t ,monııııeıııts relatıfıs aux myıııııterııs de Mtfııııa, 1, 10).

(21) E. Benveniste, The Peıııııfan Relı- gıon :according ,to :the chıfe Greeıık Texts (Paris 1929) 50 v.d.

dokya'da mevcut oluşu ve sonradan da Ariarathes Eusebes Philopator'un (İ. Ö. 163-130) Hellenizm'e olan meyli nedeniyle rağmen, kültür burada tutunabilmesi- dir. Bu da gösterir ki, İran kültürü memlekette kök salmış ve eski bir geleneğe dayanmış bulunuyordu. Nazari olarak bu geleneğin Med devrinde başlamış olması kabul edilebilir, fakat Kappadokya'nın Med devrindeki durumuna dair elimizde hiçbir vesika bulunmadığından ispat olunamaz. Anlaşıldığına göre, o zamanlar imparatorluğun batı kısımları siyasi bakımdan doğuya bağlı olmakla beraber, İranlı unsurlarla karışmış değildi. Bu yanaşma ihtimal daha sonraları, devlete sağlam bir düzen verip (22), İranlılara büyük topraklar dağıtan İnci Darius zamanında olmuştur. Ateş kültürü de Kappadokya'ya o zaman yerleşmiş ve sonraları Strabon'un devrine kadar ide'V'm vermiş olsa 'genelidir. Demek oluyor ki, yalnız tarihi şartlar gözönünde tutulursa, Bünyan sunağı uzun bir tarih devresinin içine girebilir.

Fakat Bünyan Kappadokya'nın hücre, geçersiz bir bölgesinde değil, tahminlerimize göre, memleketin fiilen merkezini teşkil eden bir kısımda bulunuyordu. Burası eski Argaios, bugün Erciyes Dağı bölgesi ve geniş Kaisareia (Kayseri) vadisidir. Tarih boyunca havalinin merkezi birkaç defa değişmiş, fakat da'ima adı geçen vadinin

(22) Kappadokya Kimliği'nin hatırlanması: da'ima mühürleri rol oynamıştır; İran'a az çok henziye'nin memleketinin italya'ya iktisat etmiş olsa gerektir. Xerxes'in Yunanistan seferinde onunun itopli'Minna yerini olarak mevsimlik itur (Herodotus VII 26). Top'anna yerini olarak Kiritall'ia ir'amsiy'e göre Tiyana ovası veya Kybistra'ya yakın ovadır. (Journal of Hellenic Studies, s. 40, 1920, 89). İmparatorlukta'nın mevkii ancak Xerxes'in hangi yöleden geldiği bilinmemelidir, tayini tedir, belirlir, hali'bu doğru'dan Pyfa, yani Küçükya İmparatorluğu'nun geçerek imi, yoksa kuzey yönlüyle mi geldiklerini bilfinmemelidir.

hudutları içinde kalmıştır. İsa'dan önce 2 nci bin yılda Protohik, sonra Asuri ve onu müteakip Hitit Kaneş şehirleri kuzey doğu kısmında, Prehellenik, Hellenik ve Roma devrinde Mazaka - Eusebeia - Kaisareia şehirleri de Argaios silsilesinin kuzeyinde yer almıştır. İtistinianus ve Bizans zamanında Kaisareia ve Selçuklarla Osmanlıların Kayserisi ise 'kuzey bakan ovasında kurulmuştur. İ.Ö. 4 üncü yüzyılda Kappadokya'satraplığına vakti vakti İrius ırmağı üzerinde Gaziura (bugün Turhal)'da oturdukları halde, Mazaka daima memleketin kültür ve ticaret merkezi ve ihtimal eski Hyparkh ve Satrapların başkenti olarak kalmıştır. Argaios eteklerinde bulunan Kilikya Mazaka ile birlikte Kamisares ve Damates'in hyparkhia'sını teşkil etmiş ve Damates'in oğlu Sisines vasıtasıyla Ariarathid'lerin hakimiyet bölgesine geçmiştir. Bünyan'a gelince, Mazaka vadisinin doğu kenarında ve böylelikle Kappadokya'nın asıl merkez bölgesinin içinde bulunmaktaydı.

Sunağın meydana çıkarıldığı yer bakımından da bize ufuklar açmağa elverişlidir. Bir volkanik yaylanın tam sınırında bulunmaktadır. Bu yaylanın birkaç kilometre güney batısında Argaios Dağı'nın parlatıcı maden cürüfları vardır ki, G. Bartsch'in incelemeleri neticesinde (22 a), bunlar İlkçağın başlangıcında sönmüş olan esas yanardağın (23) son indifa faaliyeti ile meydana

(22 a) G. Bartsch, Die Gebiete, die die Eretheus Dağı und die Sta. dt Kayseri in Mittel - Anatolis Heim (Jahrbuch der Geographischen Gesellschaft zu Hanno 1934/35, 114 v.d.).

(23) Bartsch'ın jeolojik araştırma için yeni bir faaliyet izi meydana çıkarmıştır. R. Oberhülsmann ve R. Zimmern'den (Dreh Syrien und Kleinasien [Berlin 1889] 177 v. 179) Argalos'un marit 1880'de tekrar volkanik faaliyetine geçtiği bildirilmiştir. İmparatorlukta'nın mevkii ancak Xerxes'in hangi yöleden geldiği bilinmemelidir, tayini tedir, belirlir, hali'bu doğru'dan Pyfa, yani Küçükya İmparatorluğu'nun geçerek imi, yoksa kuzey yönlüyle mi geldiklerini bilfinmemelidir.

eden t:-mrının da ismi ilara:k gösterilir. Kutsal Hitit dağlarının Roma İmparatorluğu devrine kadar isim değiştirerek birer kült yeri olduğuna dair belgeleri-miz vardır. Argaios kültünün de aynı şe'l:c:11de devam ıe,tt,iği l ahu'l olunabHih. İmparatorluk devrinden kalma paralar- da dağın tepesinde tasvir olunan tanrı da Arg.:ios'u temsil etse gerektir (31). Fakat bu tanrının Hellenistik tanrılara benzetilmiş olma-sı da ayrıca mümkündür (32). Erciyas'ın doğusunda (3916 m) esas zirvenin kay.alan içine oyulmuş olarak 15 m uzunluğunda, hafifçe yu- varlatılmış ve ortasında bir havalandır- ma kuyusu bulunan (33) bir dehliz ıv:ar- dır. Bunun bu kadar yüksek ve oturu- lan yerlerden bu 'kadar uzak bir mevkide keşifler için bile inşa edilmiş olmasına imkan yoktur. Erciyas bölgesini çok iyi bilen Bartsch'ın da tahmin ettiği ve'ç- hile, burası dağ tanrısının kültüne ıya- rıyan bir "yüksek tepe" olsa gerektir.

Bütün bu düşüncelerimizden şu

(31) Karşılaştır: Ma:ximuis Tyrius di<ss. VIII 8: *Hilleo, Ku.:rc:caJ6,mi., ' >a, ,ha', ' >al II(J'>O, " aya.lu,a*

(32) OaracaUa z,amanmdian kal.ma Kay-seiri para,lan va,:rdu, bunları-n üzerinde li:ki, üç, ve dfü,t itann Arg.a-io.s ıdıağmda diürür vatıiyette gösteriLmeiktediün•i].er: Sy:d,enhm a. 0.110 iNo. 473, 111 No. 480 v.d. Traia,nuis,un hir Di.<irachme sikkies-inde (Svden'lıam a. 0.67 No. 206) dağ üz, r.:nde U ve'ya lyra ,şekli:ndie bir işar:-et görü:Imekbedir, Sy:dienhıam (a. 0.19 ve 67) burada ık:rattierin ta;svLr eddlmek dsbendiği karını;:ıtind ddi. Bienoe hu pei!< unuhtime değ.i'l-dk-. ihtimal ,eis<ki (V'e tanıııyı temsil eden?) 'bir seml>oMür.

(33) Maa'.rlnef bıına dair e:rimi de ne fo-ğraf, me id,e 's,i.ı .ih itasvir'lıe.r v,a,ıdır. 1Jk fankir- m. vaıra-n: H. F. T.,:i?)er',dii,r, 2.8.1879 .ta:ıihifaııde (Tu ki:3UI A.,-menia *an,:l iEais,iıeım 'Arsia M-inor [London 1881] 1'27). Şu:ııa>la.rda zıikredi!nmiş- tir: Murray-Wnson, Handbook for :travellers •In A.ıic! -Minor, T,ramscauca:sfa, Persia, eite. (London 1895) 54. H.iH.v.id. Ostoo, rnscover:ies in AnıatoH-a: 1930 - •31 (Oriertab l:nsıtıtute Communications 14 (Chicago 1933) 112 v.d.). E. ıRitter, Eııdıraıs iDiag (Zeitschnıft des IDEUtsch<en un:i Ö3t,en-efic,sıcl:en A!peııvıe.reins).

netice çıkıyor: Argaios tanrı merkezi olan kutsal bir dağdı; ayrıca volkanik bir bölge ol::ın Kappadokya'nın merke- zini teşkil etmekte ve bahsi geçen suna- ğın ait olduğu devirde bu bölge son yanardağı indifalarına şahit ol:naktay- dı. Besbelli ki, böyle bir yer İran ateş kültüne zemin olmağa uygun ve mevkii b.:lkımından ehemmiyetli bir kült mer- kez,i teşkil etmekteydi. Bugüne kadar Anadolu'da bulunmuş olan iki Pers anıtının siyasi bakımdan önemli mer- kezlere yakın yerlerde meydana çıkmış olması da bir tesadüf eser:i s,ı,yıhmaz: Ergili anıtı (34) Küçük Phrygia Sat- raplığının me,rkezi dılan Daskyleııon böl- gesinde ve Kappadokya sunağı da Kat- p.:ltuka Hyparkh'ı ile Ariarathid'lerin merkez,i olan Mazaka'da bulunmuştur. Bu gibi merkezlerde İran kültü kendini daha iyi muhafaza edebilmiş ve hücre bölgelerde olduğu gibi, mahalli Anado- lu kültürlerinin tesirine uğram,ı.mıştır. İki rahibüi ağızları örtülü olarak ve elle- rinde *barsman* tutarak bir çitin önünde ve çok yüksek bir sunağın karşısında tasvir eden (35) daskylitik reliefin ta- r.:lhi taJkribi bir kat,ıyetle tespit olunabi- lir. Çünkü bu relief besbelli ki bir **Yu-**nanlı tarafından yapılmış, fakat sanat- kar Pers olan muhtevaya zamanının ba- zı özelliklerini katmıştır. G. Mende! eserin 5 inci .asrın son çeyreğinde, Hczrfeld ,ise 5 inci asırdan 4 üncü asıra g-=çış zamanında yapıldığını ileri sürdü-

ler (36). Bu tarihlen:dirmeden uzaklaş- m'.:l.mak gerektir. Çünkü bilhassa çitin kıs'.:l.tulmuş ç,:ıpraz tasviri daha eski bir zamana ait olamaz. Hatta Mendel'in teklif ettiği tarih bile fazlaca eskidir. Eserin aşağı yukarı 400 yılında y.3:pıl- mış olduğunu kabul etmek yanlış ol- m'.:l.s3: gerektir. Her halde anıt çok uzun zaman yerinde kalmamıştır, çünkü Gra- nikos s3:v::ı.şından sonra Pers 'kültlerinin Daskyleion'da muhafaza olunamadığı muhtemeldir. Açıkladığımız veçhile, va- ziyet Kappadokya'da başka idi. Fakat

Küçük Phrygia merkezine yakın bölgede bulunmuş plan relief Kappadokya sunağının tarihlendirilmesine yarıyamaz, çünkü bir Yunanlı sanatkarın 400 yılı civarında Hellespontos'ta Perslerin hizmetinde çalışması, Kappadokya'ya dair bütün bilgilerimize dayanarak mümkün görünmez. O zamanlar Hellen sanatkarları Kappadokya'da daha faaliyete geçmiş olamazlardı. Bu yüzden sunağın reliefleri batı 'tesirinden tamamen uzak olmakla beraber, Ergili anıtından çok daha yakın bir zamana ait olabilirler. İ.Ö. 2 nci yüzyılın ortasını hudut olarak aşmamak gerektir. Çünkü kült relieflerinde arkaik unsurların kullanılması kabul edilse bile, o zamandan sonra hellenleşmiş olan Mazaka'ya yakın bulunan bu doğu bölgesinde de HeUen tesirinin izlerini taşımayan bir eserin meydana gelmesi imkansızdır. Sunak, ateş kültü için daha o zaman kullanılmış olabilir, fakat her halde daha evvel, yani Akamenid veya esiki Seleukid zamanında yapılmıştır. Daha kesfo bir tarihlendirme bence henüz mümkün değildir. Gerçi relief Aka-

menid relieflerine uymakta ve kıyafet ile kıvrımbırın tasvirin, de postakamenid-seleukid anıtlarının özellikleri ,görülmemektedir (37). Fakat doğu Anadolu'da bu devirlerden kalma hiçbir heykel veya relief bulunmadığından, Kappadokya'da İran ve Suriye'de ,görülen gelişmenin mevcut olup olmadığına ve Kappadokya'da Akamenid'lerden sonra da muhafazakar bir durumun devam edip etmediğine dair karar verilemez.

Sunak, önceleri tek başını dikilmiş olamaz. Strabon "pyra theia"ların içinde ebedi ateş bulunan (38) cella'larla çevrilmiş olduğundan bahseder. Strabon'un zamanından evvel de Kappadokya'da böyle tapınaklar mevcuttu. Demek oluyor ki, Bünyan bölgesinde böyle bir ateş tapınağının bulunduğu kabul edilebilir. Küçük **Asyada** bu cinsten bir anıta henüz raslamadığımızdan, mimari şeklini bilmek bizim için değerli olurdu. Sunağın bulunduğu yeri tam tespit ettikten sonra, böyle bir tapınağın da meydana çıkarılması temenni edilir.

K. BİLİTEL

